

MIROSŁAW ROMAŃSKI

ZNACZENIE ZJAWISKA KORUPCJI DLA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW UPADŁYCH

WSTĘP

Jednym z największych zagrożeń państwowości, mających miejsce we współczesnym świecie, jest nagminnie uprawiany proceder korupcyjny. Widoczny jest on częściowo, niestety, również w krajach o dobrym stopniu rozwoju gospodarczego, ale nieporównywalnie wyższy jego wskaźnik występuje na terenie państw mających od wielu lat różne problemy natury wewnętrznej. Na te problemy składają się przede wszystkim zagadnienia związane z klęskami naturalnymi, konfliktami, wojnami domowymi, bezprawiem, niewydolnością władz i działających w nich agend państwowych, jak również fatalną polityką ekonomiczną, a raczej jej brakiem. Szczególnie niebezpieczny jest przy takim stanie państwa rozwój przestępczości, połączony z praniem brudnych pieniędzy, handlem bronią, handlem ludźmi, narkotykami i włączaniem w to organizacji terrorystycznych, bojówek militarnych oraz innych grup zradyzalizowanych.

Wspólnym mianownikiem tych działań jest dokonywany na większą albo mniejszą skalę proceder korupcyjny. To on w znacznym stopniu odpowiada za to, że państwa przez wiele lat znajdują się w stanie permanentnego i ciągle pogłębiającego się kryzysu wewnętrznego. Należy mieć też na uwadze, że o ile przed atakami terrorystycznymi z 11 IX 2001 r. państwa upadłe postrzegano jako problem humanitarny i czynnik destabilizujący typu regionalnego,

---

Dr MIROSŁAW ROMAŃSKI – adiunkt Zakładu Nauki o Bezpieczeństwie na Wydziale Zarządzania Politechniki Rzeszowskiej; adres do korespondencji: al. Powstańców Warszawy 8, 35-959 Rzeszów; e-mail: m.romanski@prz.edu.pl

to po tej dacie wszystkie nadmienione uwarunkowania nabrały charakteru globalnego i wpisały się w problematykę międzynarodowych strategii bezpieczeństwa¹.

CHARAKTERYSTYKA PAŃSTWACH UPADŁYCH DOTKNIĘTYCH KORUPCJĄ

Państwo upadłe stanowi przeciwieństwo państwa funkcjonującego normalnie². Mimo że w każdym przypadku istnieją władze jako czynnik scalający państwo, na skutek przeżarcia korupcją to właśnie one sprawiają, że państwa są w stanie upadłości. Zatem upadłe państwo jest to takie państwo, w którym poprzez rozpad struktur państwowych i systemu polityczno-prawnego władze nie chcą albo nie potrafią zagwarantować sobie i obywatelom stabilizacji, nie potrafią pełnić kontroli nad całym swoim obszarem, a także zapewnić podstawowych praw człowieka i obywatela³. Takie państwa upadłe we współczesnym świecie najczęściej spotyka się na terenie Trzeciego Świata, czyli w Afryce, Azji, na Bliskim i Środkowym Wschodzie oraz w Ameryce Łacińskiej. Przy czym istnieją różne kategorie omawianych państw, a mianowicie *weak state*, czyli państwa słabe (Białoruś, Madagaskar czy Boliwia), *failing state*, czyli państwa upadające (Korea Północna, Indonezja, Kolumbia), a także *failed state*, czyli państwa upadłe (Sierra Leone, Demokratyczna Republika Konga, Liberia, Sudan, Afganistan). Jest jeszcze ostatnia grupa, którą określa się *collapsed state*, co oznacza całkowitą katastrofę państwowości, do której należy afrykańska Somalia⁴.

Działająca od 1993 r. Transparency International jest międzynarodową i niezależną organizacją, która zajmuje się badaniem i sporządzaniem raportów dotyczących ujawniania i walki z procederem korupcji na całym świecie. Co roku publikuje ona Indeks Percepcji Korupcji, dzięki któremu ukazany zostaje

---

¹ Ł. ROMAN, *Państwa upadłe jako zagrożenie bezpieczeństwa na początku XXI wieku*, „Obronność – Zeszyty Naukowe” 2014, nr 3, s. 113.

² J. ZAJADŁO, *Prawo międzynarodowe wobec problemu „państwa upadłego”*, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2, s. 4.

³ E. ZIĘDALSKA, *Państwa upadłe i upadające zagrożeniem dla współczesnego światowego bezpieczeństwa na podstawie byłej Jugosławii*, w: *ONZ – wyzwania na XXI wiek, materiały pokonferencyjne*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersyteckie 2005, s. 52.

⁴ S. BIELEŃ, *Państwa upadłe*, w: *Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy*, red. J. Symonides, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2006, s. 622.

obraz korupcji w poszczególnych państwach. Bierze się pod uwagę na ogół prawie wszystkie kraje świata, stosując skalę 0-100. Przy czym im bliżej zera – korupcja jest największa, natomiast im bliżej stu – najmniejsza. Nad indeksem tym pracuje wielu biznesmenów, analityków z całego świata oraz ekspertów zamieszkałych w ocenianych krajach⁵.

Można powiedzieć, że im bardziej dane państwo jest biedne, im więcej istnieje na jego terenie konfliktów oraz im częściej dotyczą go klęski i katastrofy naturalne, tym bardziej jego władze, główne agendy państwowe i administracja, są dotknięte korupcją. Charakterystyczne jest tutaj, że jedna patologia pogłębia kolejną, potem ta następną itp. W rezultacie do czynienia mamy z tak złym stanem państwa, że trudne jest na takim etapie podźwignięcie go, delikatnie mówiąc, z kryzysu. Dodatkowo ma miejsce jeszcze proceder korupcyjny istniejący w organizacjach, które mają za zadanie zorganizować pomoc dla dotkniętych biedą i korupcją krajów. Od lat afrykańska Somalia jest krajem znajdującym się najniżej hierarchicznie w Indeksie Percepcji Korupcji, bo uzyskała ona tylko 8 punktów. Nie dość, że jej aparat władzy jest tak chciwy i skorumpowany, że pomoc finansowa nie dochodzi do głodujących, to w 2010 r. za sprawą dziennikarzy „New York Times” wyszła na jaw afera, że około 50% żywności przeznaczonej dla głodujących Somalijczyków było rozkradane przez skorumpowanych podwykonawców, islamskich rebeliantów i lokalnych pracowników ONZ. Program ten miał pomóc 2,5 mln ludziom, a wartość dostarczanej przez niego pomocy żywnościowej opiewała na około 485 mln dolarów. Oprócz wykradania żywności władze Somalii współpracują z piratami i terrorystami. To prawdopodobnie dlatego niektórym z autorów raportu o tych praktykach zagrożono śmiercią, zatem dla bezpieczeństwa przeniesiono ich z Kenii do Nowego Jorku⁶. W Somalii panuje tak duże bezprawie, że policja regularnie współpracuje ze zorganizowanymi grupami przestępczymi, które ją korumpują. W stolicy tego kraju Mogadiszu ludzie mieszkają w ruinach i resztkach budynków, a krajobraz przypomina widok po gehennie. Na ulicach miasta panuje strach, ludzie szybko przemieszczają się z miejsca do miejsca, a po zmroku nastaje pustka. Mieszkańcy Somalii zdają sobie sprawę z tego, że pomoc żywnościowa i finansowa dochodzi do ich kraju, a aparat państwowy jest chciwy i skorumpowany. Kiedy na

---

⁵ A. ABRAMCZYK, *Krucjata antykorupcyjna*, „Prawo i Życie” 1998, nr 21, s. 7-9.

⁶ *Program pomocy ONZ dla Somalii jest przeżarty korupcją*, <http://konflikty.wp.pl/kat,1020303,title,Program-pomocy-ONZ-dla-Somalii-jest-przezarty-korupcja,wid,12059486,wiadomosc.html?ticaid=118208> [dostęp: 15.11.2016].

ulicach pojawiają się przedstawiciele rządu lub policji, od razu stają się obiektem ostrych epitetów, upokorzeń i wyzwisk. Ludzie pytają wprost, gdzie są obiecane pieniądze, a na ulicach nie ma na temat władz innych określeń niż „złodzieje”. Władze somalijskie są nieprawdopodobnie słabe w działaniu, natomiast skorumpowane agendy państwowe nie mają żadnych narzędzi do prowadzenia choćby w niewielkim stopniu polityki przypominającej normalne działania⁷.

Oprócz Somalii przeżarte korupcją, skryminalizowane dyktatury przestępcze opierające się na rozwiązaniach siłowych i potędze wojska obejmują państwa afrykańskie: Sudan, Południowy Sudan, Angola, Libia, Gwinea Bissau, Zimbabwe, Madagaskar oraz Republika Demokratycznego Konga⁸. Bagaż korupcyjnych problemów w tych państwach nagromadzał się przez wiele lat i pociągał za sobą rosnące patologie, z wszechogarniającą biedą na czele. Paradyks Afryki polega na tym, że stanowi ona jeden z najbogatszych kontynentów, biorąc pod uwagę jej zasoby naturalne, ale społeczeństwo afrykańskie należy *de facto* do najbiedniejszych na świecie⁹. Jak nadmieniono, bieda jest nieodłącznym zjawiskiem towarzyszącym krajom wysoce skorumpowanym. Analogicznie w takich krajach określenia typu „bezpieczeństwo społeczne”, „bezpieczeństwo państwa” czy „bezpieczeństwo narodowe” w zasadzie nie istnieją. Organy policji skorumpowane są to tego stopnia, że rzeczywiście mają one wpływ na dalsze pogłębianie się niebezpieczeństwa na tym kontynencie. Bieda w połączeniu z korupcją ma swoją przyczynę w fatalnym zarządzaniu państwami Afryki. Taki stan rzeczy stwarza patologiczne sytuacje; praktycznie w większości z nich klasa rządząca pławi się w luksusie, obywatele zaś nie mają co jeść i w co się ubrać. Zgodnie z badaniami Afryka co roku traci około 148 mld dolarów z powodu korupcji. Majątek narodowy przez wielu przywódców jest traktowany jako własność, a obszar ich działania postrzegany jest jak prywatny folwark. Taki stan rzeczy sprawia, że klasy rządzące zabiegają ciągle o przedłużenie czasu swego sprawowania władzy. Powoduje to, że rozwój kompleksowego systemu bezpieczeństwa, a także wzmacnianie wojska, policji i służb, jest najważniejszym priorytetem. Walka z ubóstwem z krajach Afryki nie może zostać jednak realizowana, gdyż

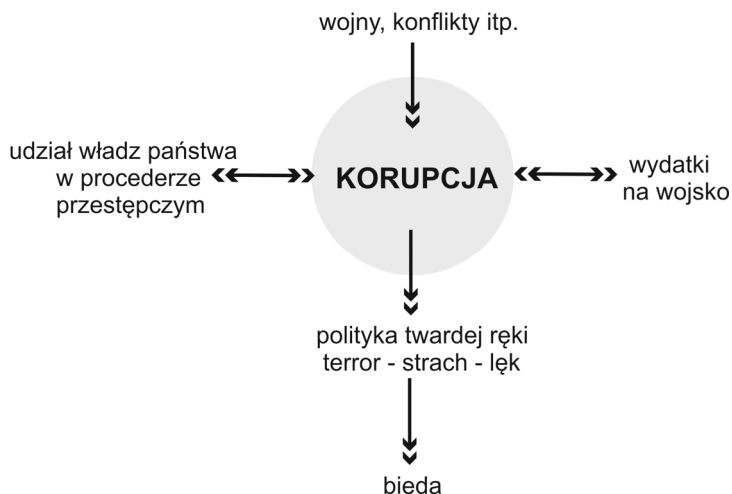
---

⁷ M. MODRZEJEWSKA, *Anarchistyczna utopia – czy Somalia ma się lepiej bez struktur państwowych?* „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 8(2011), nr 3, s. 119-136.

⁸ *Corruption Perceptions Index*, <http://www.transparency.org/cpi2015> [dostęp: 15.11.2016].

⁹ D.K. GEMECHU, *Walka z biedą, korupcja i priorytety obronności. Dylematy współczesnej Afryki*, „Forum Politologiczne” 12(2011), s. 67.

wydatki na działalność wojska w połączeniu z korupcją polityczną ją unie-
możliwiają¹⁰.

Rysunek 1. Charakterystyczne cechy towarzyszące korupcji w krajach upadłych i „skryminalizowanych”

Źródło: opracowanie własne.

Określenie „państwo skryminalizowane” albo „dyktatura skryminalizowana” zawsze idzie w parze z praktykami korupcyjnymi, handlem bronią, ludźmi, jak również powiązaniem agend rządowych ze światem przestępczym. Niemal w większości państw upadłych mamy do czynienia ze zjawiskiem ogołacania ich przez władze z zasobów naturalnych, które szybko zostają spieniężane. Dotyczy to, oczywiście, nie tylko państw Afryki, ale i Azji czy innych. W Birnie będąca u władzy junta wojskowa ogołociła kraj z zasobów drewna, minerałów i gazu ziemnego. Efektem tego Departament Skarbu USA wprowadził sankcje karne przeciwko 100 dowódcom. W jednym z najbardziej skorumpowanych krajów świata, Afganistanie, premier Hamid Karzaj oficjalnie przyznał się do przyjmowania worków pieniędzy od wrogiemu USA Iranu, niezależnie od korzystania z amerykańskiej pomocy dla zniszczonego wojną kraju¹¹. Korupcja pogłębiająca się wśród władz administracyjnych, sądowych

¹⁰ Tamże.

¹¹ Z. PARAFIANOWICZ, P. WYSOCKI, J. KAMIŃSKI, *Karzaj rządzi dalej w podejrzanym towarzystwie*, „Dziennik Gazeta Prawna” 2009, nr 226, s. A9.

i państwowych jest również związana z rywalizowaniem o profity z planowanych inwestycji, na ogół dotyczących wydobywania zasobów naturalnych, na których najczęściej zbijali fortuny przywódcy państw. W krajach afrykańskich istnieją przypadki, że służby podatkowe i celne same ułatwiają unikanie opłat jedynie po to, żeby po jakimś czasie ścigać przestępstwa, do popełnienia których same się przyczyniły. Praktycznie w większości skorumpowanych państw upadłych na obszarze Azji i Afryki problem występuje w prawie, które często zabrania praktyk korupcyjnych, takich jak łapówkarstwo, nepotyzm i nadużycia finansowe, ale nie jest w zasadzie egzekwowane. Ponadto przepisy prawa są w taki sposób skonstruowane, że urzędnicy w tych krajach, oficjalnie pełniąc określone funkcje, mają możliwość wyłudzenia łapówek czy gratyfikacji finansowych pod różną postacią¹².

Tabela 1. Lista 15 najbardziej skorumpowanych państw świata w 2015 r.

Państwo	Położenie	Punktacja (od 0 do 100)*
Somalia	Afryka Północno-Wschodnia	8
Korea Północna	Azja Wschodnia	8
Afganistan	Azja Środkowa	11
Sudan	Afryka Północno-Wschodnia	12
Angola	Afryka Południowo-Zachodnia	15
Południowy Sudan	Afryka Wschodnia	15
Libia	Afryka Północna	16
Irak	Bliski Wschód	16
Gwinea-Bissau	Afryka Zachodnia	17
Haiti	Ameryka Środkowa	17
Wenezuela	Ameryka Południowa	17
Syria	Bliski Wschód	18
Jemen	Azja Południowo-Zachodnia	18
Erytrea	Afryka Wschodnia	18

* Skala według przyjętego przez Transparency International „Indeksu Percepcji Korupcji” (Corruption Perceptions Index CPI) zakłada, że im bliżej zera na 100 możliwych punktów, tym wyższy poziom korupcji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://www.transparency.org/cpi2015> [dostęp: 22.11.2016].

¹² W. JAGIELSKI, *Głód i korupcja dziesiątkują Afrykę*, „Gazeta Wyborcza” 2006, nr 63, s. 12-13.

Większość najbardziej skorumpowanych krajów świata jest na pograniczu działania struktur państwowych. Sprzyja to rozwojowi przestępczości, terroryzmowi, pogłębianiu biedy, coraz wyższej śmiertelności, handlu ludźmi, słabym standardom edukacyjnym i niszczeniu środowiska. Spośród 15 najbardziej skorumpowanych krajów świata aż około 50% leży w Afryce. Korupcja przesiąka tam wiele obszarów, w tym siły bezpieczeństwa oraz usługi imigracyjne. Mechanizm korupcyjny krępuje rozwój gospodarczy i politykę rozwojową, która na tym terenie mogłaby być realizowana z powodzeniem. Zatem korupcja podważa postęp gospodarczy oraz zakłóca zmiany polityki, wymagane dla rozwoju. Dlatego Afryka jest klasycznym przykładem obszaru, którego rozwój ciągle jest ograniczany przez skorumpowane agendy państwowe, siły bezpieczeństwa i administrację¹³.

Władze i politycy w państwach skorumpowanych i politycznie zdestabilizowanych z reguły są świadomi skutków korupcji zarówno w wymiarze politycznym, społecznym, jak i gospodarczym. Największą patologią w tych państwach jest wysokie skorumpowanie instytucji, które odpowiadają za walkę z procederem korupcyjnym. Wiele razy z inspiracji organizacji i agend rządowych państw zachodnich padały postulaty rozwiązania afrykańskich służb cywilnych, parlamentów i sądownictwa, ale nie udało się do tego doprowadzić¹⁴. Władze stanowią tam silnie zabetonowany układ pilnujący wyłącznie swoich interesów i blokujący każdą inicjatywę mającą na celu wprowadzenie praworządności, rzeczywistych gwarancji ochrony praw człowieka i stworzenia klimatu sprzyjającego rzeczywistemu wydzwignięciu tych krajów z upadku. Należy jednakże pamiętać, że w praktyce jest to mało możliwe, gdyż korupcja przyspiesza destabilizację systemu politycznego w tych krajach w bardzo szybkim tempie, więc długi czas działa tutaj na niekorzyść. W krajach upadłych i wysoko skorumpowanych widać po klasycznych wskaźnikach ekonomicznych, jak sprawdzają się mechanizmy wpędzania społeczeństwa w nędzę i ubóstwo. Ponieważ poziom korupcji jest mocno skorelowany z PKB, mechanizmem oddziaływania są inwestycje, które automatycznie słabną, gdy rośnie korupcja. Brak inwestycji powoduje słaby PKB i kiepskie tempo wzrostu gospodarczego mierzone dynamiką PKB. Dlatego najbardziej skorumpowane państwa same sobie rujną możliwości rozwoju, co podyktowane jest

---

¹³ G. LAWAL, *Corruption and Development in Africa: Challenges for Political and Economic Change*, „Humanity & Social Sciences Journal” 2007, nr 2(1), s. 4.

¹⁴ J. ZAJĄCZKOWSKI, K. ZAJĄCZKOWSKI, *Kryzys somalijski*, w: *Stosunki międzynarodowe w Afryce*, red. J. Milewski, W. Lizak, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2002, s. 255.

zwykłą ludzką chciwością i żądzą władzy. Jak już nadmieniono, władze ich rywalizują o profity w związku z inwestycjami. Cóż z tego, jak zyski z nich mają jedynie rządzący, a w dodatku są to nieefektywne inwestycje¹⁵.

W krajach afrykańskich ankiety wykazały, że często spotykanym zjawiskiem wysokiego uwikłania w proceder korupcyjny są organy bezpieczeństwa państwa i wymiar sprawiedliwości. Około 90% respondentów pochodzących z różnych krajów stwierdziło, że zetknęli się z łapówkarstwem i sytuacją, że o incydencie nikt nie poinformował i nie złożył skargi do odpowiednich instytucji. Co prawda panuje powszechne przekonanie, że nie ma sensu zgłaszać przypadków korupcji w krajach afrykańskich do instytucji zajmujących się jej zwalczaniem, gdyż same podatne są na praktyki korupcyjne. Nie każdy jednak potrafi zdobyć się na to, żeby informować o tym agendy międzynarodowe. Przecież wielu obywateli żyje na skraju nędzy i nie ma nawet możliwości, aby to zrobić. Na pytanie zadane ankietowanym w wybranych krajach Afryki w 2014 r., co osobiście zrobili, żeby przeciwdziałać korupcji w ciągu ostatnich 12 miesięcy, 79% respondentów w Burundi, 57% w Kenii, 71% w Tanzanii i 71% w Ugandzie odpowiedziało, że nic¹⁶. Jednakże trzeba stwierdzić, że międzynarodowe instytucje i organizacje mogą nieumyślnie wywołać podziały społeczne i pogorszyć stan korupcji, jeśli nie bazują na wnikliwej analizie konfliktów obecnych w krajach skorumpowanych i ich zarządzania¹⁷.

Według danych pochodzących z ONZ co roku około 148 mld dolarów zostaje skradzione przez rządzących w Afryce i zasila banki europejskie oraz Ameryki Północnej. Kraje zachodnie, paradoksalnie, tolerują takie działania, jednocześnie tocząc jałowe dyskusje o biedzie i zapomogach dla Afryki. W rzeczywistości jednak widać, że kradzione środki finansowe przez przywódców niektórych krajów Afryki są o wiele większe niż pomoc rozwojowa udzielana przez Zachód. Należy również dodać, że wykazanie stopnia korupcji w krajach upadłych i innych o wysokim poziomie tego procederu jest zadaniem bardzo trudnym, gdyż częściowo ślady tych przestępstw są zacierane¹⁸.

---

¹⁵ *Mapa korupcji. Stan przestępczości korupcyjnej w Polsce w 2011 r.*, oprac. CBA, Warszawa: Wydawnictwo CBA 2012, s. 14.

¹⁶ *Reporting of bribery and public confidence in the fight against corruption remain low*, http://www.transparency.org/news/pressrelease/reporting_of_bribery_and_public_confidence_in_the_fight_against_corrupt [dostęp: 22.11.2016].

¹⁷ J. KLIN, *Państwa upadłe*, w: *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław: Wydawnictwo PAN 2014, s. 110-131.

¹⁸ D.K. GEMECHU, *Walka z biedą, korupcja*, s. 69.

W niektórych przesiąkniętych korupcją państwach upadłych nikt specjalnie nie kryje się z żądaniem oraz wręczaniem korzyści materialnych. W Afganistanie policja żądała łapówek od aresztowanych w zamian za ich uwolnienie. Ahmed Karzaj i jego rodzina byli zamieszani we współpracę dotyczącą handlu opium. Na ulicach Afganistanu w zasadzie wszystko od lat jest na sprzedaż: urzędy publiczne, dostęp do usług państwowych, a nawet wolność człowieka. Mówi się o 25 tys. dolarów łapówki za korzystne rozstrzygnięcie sporu sędzie, 6 tys. dolarów dla policjantów, 100 tys. za załatwienie pracy na stanowisku szefa policji w prowincji itp. Korupcja w Afganistanie dotyczy zarówno spraw drobnych, jak i spraw większego kalibru. Od wręczenia łapówki uzależnione jest nawet uzyskanie elektryczności w domu, wejście na teren lotniska czy przejazd samochodem przez jakiś obszar. Zadaniem Afgańczyków korupcja w ich kraju jest bezprecedensowa ze względu na ogrom cynizmu i skalę zjawiska¹⁹.

We wszystkich krajach Afryki, a także niektórych krajach azjatyckich i na terenie Ameryki Południowej i Środkowej praktyki korupcyjne ujęte we wspomnianym rankingu poziomu korupcji CPI potwierdzają, że ludzie biedni nie widzą innych możliwości, jeśli stają w swoim życiu przed dylematem borykania się z załatwieniem mniej lub bardziej ważnych spraw w jakiegokolwiek instytucji państwowej niż wręczenie łapówki. Preferuje się to zwłaszcza wśród grup najuboższych, które praktycznie nie mają żadnych możliwości wpływu na polepszenie warunków swego życia. Zjawisko to dotyczy Korei Północnej, Haiti czy Afganistanu. Niemalże większość krajów upadłych równoległe z praktykami korupcyjnymi ma stale na uwadze inwestowanie, na ogół bardzo rozrzutne, w bezpieczeństwo państwa. Nie jest to, oczywiście, troska rządzących o społeczeństwo, a element wzmacniania ramienia zbrojnego władz, które muszą opierać się na sile fizycznej i muszą dać sobie gwarancję braku poczucia zagrożenia na wypadek niepokoїв społecznych. Korupcja w tych krajach pomnaża, rzecz jasna, kolejne patologie, jak np. okradanie banków przez rządzących czy dodruki pieniędzy²⁰.

---

¹⁹ *Korupcja w Afganistanie. Wszystko na sprzedaż*, <http://www.antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/3790,Korupcja-w-Afganistanie-Wszystko-na-sprzedaz.html> [dostęp: 23.11.2016].

²⁰ R. ROTBERG, *Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators*, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/statefailureandstateweaknessinatimeofterror_chapter.pdf [dostęp: 27.11.2016].

Rysunek 2. Sprzeczności towarzyszące korupcji w państwach upadłych

Źródło: opracowanie własne.

W państwach upadłych rządzący nie myślą w kategoriach polepszania sytuacji, która panuje w ich kraju, a jedynie o robieniu własnych interesów. Chaos, rozbięcie konfliktami zewnętrznymi i wewnętrznymi, a także terror policji i wojska dają im *de facto* szersze pole działania w procederach przestępczych. Niemniej jednak nieco inne priorytety kierują rządzącymi państwami afrykańskimi, a inne w przypadku krajów azjatyckich. Odseparowana od świata Korea Północna, będąca w czołówce rankingu najbardziej biednych i skorumpowanych państw świata, jest dość specyficzna. Niewielki kraj dysponuje armią liczącą prawie 700 tys. żołnierzy, czyli prawie taką samą jak większa od niego 150 razy Rosja. Korea Północna wydaje na zbrojenia największy odsetek swego PKB na świecie, bo około 20-30%. Z nią może porównywać się tylko afrykańska Erytrea²¹. Zgodnie z szacunkami obrońców praw człowieka ogółem w Korei Północnej jest 150-200 tys. więźniów politycznych, zaś

²¹ J. WARNER, *Eritrea's military unprofessionalism and US security assistance in the Horn of Africa*, „Small Wars & Insurgencies” 24(2013), nr 4, s. 696-711.

obozy koncentracyjne – jak wykazała Amnesty International – stale są rozbudowywane²².

Większość badaczy zjawiska państw upadłych upatruje ich klęski jedynie w istniejących na ich terenie konfliktach, podziałach, katastrofach naturalnych, biedzie, rozbiciu przez wojnę itp. Należałoby jednak tutaj dodać, że wszystkie te czynniki połączone z towarzyszącym im praktykom korupcyjnym destabilizują sytuację w omawianych państwach i jeszcze bardziej pograżają je w zapaść. Korupcja ma decydujące znaczenie dla bezpieczeństwa tych państw, zatem im jest ona większa, tym mniej bezpieczne w nich życie. Potęguje ona m.in. takie patologie, jak wspomniany już rozwój przestępczości zorganizowanej na szeroką skalę, a także przyzwolenie i udział w niej organów ścigania, policji, wojska. Bieda, głodowanie i katastrofy naturalne w połączeniu z chciwością ludzką stale nakręcają spiralę korupcji w państwach upadłych. Powoływanie agend państwowych w krajach Afryki do walki z korupcją wydaje się parawanem i sztucznym działaniem mającym pokazać światu, że sytuacja w tych krajach zmienia się na lepsze. W rzeczywistości nikogo z rządzących od wielu lat to nie interesuje²³.

Gdy władcy w państwach upadłych są postrzegani jako kasta bogacąca się wyłącznie na ludzkim nieszczęściu, a większość jakichkolwiek spraw wiąże się z łapówkami, nie można mówić o bezpieczeństwie w jakimkolwiek wymiarze – społecznym, ekonomicznym, politycznym. W państwach tych określenie „bezpieczeństwo” kojarzy się z jednej strony z silnym aparatem przymusu, a z drugiej – z upadkiem władzy. Po upadku takich państw, jak Somalia, Liban, Afganistan, Nigeria czy Sierra Leone, słabość ich wykorzystywali powiązani z wojskiem czy policją lokalni przywódcy, nakręcający do nieprawdopodobnych rozmiarów spiralę strachu, braku poczucia bezpieczeństwa i korupcji. Ci „gubernatorzy” wojskowi przejmowali kontrolę nad regionami i podregionami, aby tam rozbudowywać swe wpływy. Korupcja w tych krajach rozpełtała nie do zatrzymania spiralę anarchii, nieładu, przestępczości i łamania praw człowieka. Wielokrotne interwencje państw zachodnich nie dały rezultatów, zaś pomoc, przekazywana w ramach rozmaitych inicjatyw, najczęściej nie docierała do społeczeństwa lub tylko niewielka jej część mogła dotrzeć. W biednym Haiti w 2010 r. po trzęsieniu ziemi, gdzie około 1,5 mln

---

²² A. BARTUŚ, *Korea Północna – państwo totalitarne zagrażające bezpieczeństwu globalnemu. Zarys problemu*, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2014, nr 7, s. 47-70.

²³ D. GEMECHU, *The linkage between dictatorship and poverty in Africa*, „Afryka, Azja, Ameryka Łacińska – Studia i Materiały” 80(2003), s. 167-178.

osób zostało pozbawionych dachu nad głową, praktyki korupcyjne połączone z ludzką chciwością doprowadziły do tego, że wybudowano jedynie 6 domów. Śledztwo Światowego Programu Żywności ONZ w 2011 r. wykazało, że za kradzieżą pomocy humanitarnej dostarczanej do Somalii stali lokalni biznesmeni, zarabiający na sprzedaży żywności. Przykłady te potwierdzają, że w państwach upadłych międzynarodowe organizacje są w zasadzie bezsilne. Nie ma w dalszym ciągu również dostatecznej kontroli nad losem pomocy humanitarnej dostarczanej od państw zachodnich. Również monitorowanie procesu dystrybucji żywności przekazywanej dla krajów Afryki stanowi niebezpieczeństwo dla pracowników organizacji humanitarnych. Na przykład podczas przekazywania pomocy dla Somalii w ciągu 3 lat zamordowano 14 osób²⁴.

PODSUMOWANIE

Upadające i upadłe już państwa najczęściej określane jako „dyktatury skryminalizowane” stanowią dla całego świata spory problem. Korupcja w nich połączona z przestępczością jest jednym z najważniejszych zagrożeń dla bezpieczeństwa międzynarodowego. Wiele razy już udowodniono, że jakiegokolwiek sankcje karne, kontrole czy powoływanie organizacji mających wyjaśnić nieprawidłowości nie dały rezultatu. Postępująca degradacja państwa na ogół rozpoczyna się od korupcji²⁵. W państwach upadłych klany rządzące postrzegają je jako „prywatny folwark”, bogacąc się za pomocą wszelkich metod. Ich działalność i zapewnienie sobie dostatniego życia dokonuje się poprzez rozkradanie środków pomocowych z Zachodu, tworzenie dobrobytu dla klanów rządzących, wyłudzenie łapówek i wydawanie funduszy na uzbrojenie.

Kontynent Afryki od lat przoduje na całym świecie pod względem korupcji i rozwiniętej przestępczości. W skali dziesięciopunktowej, gdzie 0 oznacza najwyższą korupcję, zaś 10 najmniejszą, obszar ten uzyskał w 2010 r. około 2,9 pkt., a obecnie nie ma wielkich różnic między tamtejszymi państwami. Pierwsze 3 lokaty zajmują: Somalia, Sudan i Angola. Duża korupcja jest także

---

²⁴ M. KULA, *Znika jedzenie dla głodujących Somalijczyków. Trafia na targi przy obozach. ONZ bada sprawę*, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10124687,Znika_jedzenie_dla_glodujacych_Somalijczykow__Trafia.html#ge_related=1 (dostęp dnia 27-11-2016).

²⁵ M. STAŃCZYK, *Terytorium państw upadłych jako przestrzeń sprzyjająca powstawaniu, rozwojowi i działalności organizacji terrorystycznych*, w: *Problem upadku państw w stosunkach międzynarodowych*, red. R. Kłosowicz, A. Mania, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2012, s. 209.

w Kenii, Tanzanii, Etiopii, Republice Konga, Republice Środkowoafrykańskiej, Algierii, Libii i w Nigrze. W państwach wysoko skorumpowanych, pozbawionych bezpieczeństwa i z rozwiniętą przestępczością obserwuje się często zjawisko „prywatyzacji władzy”, znaczny spadek poziomu zaufania do elit rządzących, zanik społeczeństwa obywatelskiego itd. Społeczeństwo zaczyna poszukiwać nowych lokalnych przywódców, którzy mogliby zapewnić mu bezpieczeństwo i podstawowe warunki bytu. Ci jednak nie wyrażają chęci, aby podporządkować się skorumpowanym władzom centralnym. W takiej sytuacji działania ich zmierzają do uzyskania coraz większej samodzielności i separowania się od reszty, co odbija się na władzach, które z kolei tracą kontrolę nad państwem. Zatem władza w krajach upadłych ma charakter jedynie symboliczny i na ogół nie wykracza poza stolicę.

Proceder korupcyjny w omawianych krajach ma degradujący wpływ na najważniejsze sfery ich działania – polityczną, ekonomiczną, militarną, prawną, socjalną itp. W sferze politycznej dochodzi do całkowitej destabilizacji systemu funkcjonowania państwa i jego władz, które nie są w stanie normalnie działać. W sferze ekonomicznej państwo staje się niewydolne i nie jest w stanie rozwijać mechanizmów gospodarczych. W sferze militarnej system obronny państwa przestaje działać, a jego środki stają się narzędziem prześladowania społeczeństwa. Towarzyszy temu proceder przestępczy z udziałem grup kryminalnych handlujących bronią, ludźmi i narkotykami. W sferze prawnej całkowicie upada system regulujący działanie przepisów prawnych i rozpoczyna się bezprawie. W sferze socjalnej społeczeństwo i obywatele omawianych państw nie mogą liczyć w żaden sposób na jakąkolwiek pomoc, stając się obiektem represji.

Walka z upadłymi krajami skryminalizowanymi nie jest łatwa, choć kluczową rolę odgrywać tutaj muszą skuteczne organizacje międzynarodowe, których celem musi być rzeczywista pomoc w kierunku podniesienia tych państw z upadłości. W organizacjach zajmujących się pomocą finansową muszą być zatrudnione kompetentne osoby, które gwarantują, że środki pomocowe faktycznie dotrą do potrzebującej ludności, a nie zostają rozkradzione przez chciwych urzędników tych organizacji lub przez władze państw upadłych. Potrzebne jest przyjęcie określonej strategii działania i pociągnięcie do odpowiedzialności karnej lokalnych watażków i przestępców z nimi współpracujących, którzy, jak dotąd, nie ponieśli konsekwencji za swoją działalność. Niezbędne jest również całkowite uniemożliwienie ludziom władzy i urzędnikom wszystkich szczebli w tych krajach pełnienia jakichkolwiek funkcji publicznych.

Należy stwierdzić, że skorumpowane dyktatury skryminalizowane stanowią w świecie współczesnym jedno z największych wyzwań bezpieczeństwa międzynarodowego. O ile w przeszłości uczestnicy polityki globalnej bali się mocnych mocarstw, o tyle współcześnie nieposiadające silnej władzy i pozbawione kontroli państwa upadłe mają zdecydowanie destabilizujący wpływ na międzynarodowe relacje. Taka sytuacja sprzyja rozwojowi finansowania organizacji terrorystycznych, co stanowi kolejne wyzwanie dla międzynarodowej polityki walki z ugrupowaniami terrorystycznymi.

Jeśli na poziomie międzynarodowym działać będą skuteczne organizacje podejmujące równoległą walkę z przestępczością zorganizowaną w państwach upadłych i z przejawami terroryzmu, prognozy co do państw upadłych mogą być bardziej optymistyczne. Razem z tymi działaniami konieczne jest objęcie pomocą ludności przebywającej w tych krajach, jak również całkowita reorganizacja systemu władz, urzędów oraz sądownictwa.

BIBLIOGRAFIA

- ABRAMCZYK A.: Kruczjata antykorupcyjna, „Prawo i Życie” 1998, nr 21, s. 5-12.
- BARTUŚ A.: Korea Północna – państwo totalitarne zagrażające bezpieczeństwu globalnemu. Zarys problemu, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2014, nr 7, s. 47-70.
- BIELEŃ S.: Państwa upadłe, w: Organizacja Narodów Zjednoczonych. Bilans i perspektywy, red. J. Symonides, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2006, s. 615-640.
- Corruption Perceptions Index, <http://www.transparency.org/cpi2015> [dostęp: 15.11.2016].
- GEMECHU D.: The linkage between dictatorship and poverty in Africa, „Afryka, Azja, Ameryka Łacińska – Studia i Materiały” 80(2003), s. 167-178.
- GEMECHU D.K.: Walka z biedą, korupcja i priorytety obronności. Dylematy współczesnej Afryki. „Forum Politologiczne”. 2011, t. 12, s. 61-80.
- JAGIELSKI W.: Głód i korupcja dziesiątkują Afrykę, „Gazeta Wyborcza” 2006, nr 63, s. 12-13.
- KLIN J.: Państwa upadłe, w: Organizacje międzynarodowe w działaniu, red. A. Florczak, A. Lisowska, Wrocław: Wydawnictwo PAN 2014, s. 110-131.
- Korupcja w Afganistanie. Wszystko na sprzedaż, <http://www.antykorupcja.gov.pl/ak/aktualnosci/3790,Korupcja-w-Afganistanie-Wszystko-na-sprzedaz.html> [dostęp: 23.11.2016].
- KULA M.: Znika jedzenie dla głodujących Somalijczyków. Trafia na targi przy obozach. ONZ bada sprawę, http://wiadomosci.gazeta.pl/wiadomosci/1,114873,10124687,Znika_jedzenie_dla_glodujacych_Somalijczykow_Trafia.html#ge_related=1 [dostęp: 27.11.2016].
- LAWAL G.: Corruption and Development in Africa: Challenges for Political and Economic Change, „Humanity & Social Sciences Journal” 2007, nr 2(1), s. 2-13.
- Mapa korupcji. Stan przestępczości korupcyjnej w Polsce w 2011 r., oprac. CBA, Warszawa: Wydawnictwo CBA 2012, s. 14.
- MODRZEJEWSKA M.: Anarchistyczna utopia – czy Somalia ma się lepiej bez struktur państwowych?, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 8(2011), nr 3, s. 119-136.

- PARAFIANOWICZ Z., WYSOCKI P., KAMIŃSKI J.: Karzaj rządzi dalej w podejrzanym towarzystwie, „Dziennik Gazeta Prawna” 2009, nr 226, s. A9.
- Program pomocy ONZ dla Somalii jest przeżarty korupcją, <http://konflikty.wp.pl/kat,1020303,title,Program-pomocy-ONZ-dla-Somalii-jest-przezarty-korupcja,wid,12059486,wiadomosc.html?ticaid=118208> [dostęp: 15-11-2016].
- Reporting of bribery and public confidence in the fight against corruption remain low, http://www.transparen-cy.org/news/pressrelease/reporting_of_bribery_and_public_confidence_in_the_fight_against_corrup [dostęp: 22.11.2016].
- ROMAN Ł.: Państwa upadłe jako zagrożenie bezpieczeństwa na początku XXI wieku, „Obroność – Zeszyty Naukowe” 2014, nr 3, s. 113.
- ROTBERG R.: Failed States, Collapsed States, Weak States: Causes and Indicators, https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/statefailureandstateweaknessinatimeoferror_chapter.pdf [dostęp: 27.11.2016].
- STAŃCZYK M.: Terytorium państw upadłych jako przestrzeń sprzyjająca powstawaniu, rozwojowi i działalności organizacji terrorystycznych, w: Problem upadku państw w stosunkach międzynarodowych, red. R. Kłosowicz, A. Mania, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego 2012, s. 200-225.
- WARNER J.: Eritrea's military unprofessionalism and US security assistance in the Horn of Africa, „Small Wars & Insurgencies” 24(2013), nr 4, s. 696-711.
- ZAJADŁO J.: Prawo międzynarodowe wobec problemu „państwa upadłego”, „Państwo i Prawo” 2005, nr 2, s. 2-11.
- ZAJĄCZKOWSKI J., ZAJĄCZKOWSKI K.: Kryzys somalijski, w: Stosunki międzynarodowe w Afryce, red. J. Milewski, W. Lizak, Warszawa: Wydawnictwo Scholar 2002, s. 250-273.
- ZIĘDALSKA E.: Państwa upadłe i upadające zagrożeniem dla współczesnego światowego bezpieczeństwa na podstawie byłej Jugosławii, w: ONZ – wyzwania na XXI wiek, materiały pokonferencyjne, Łódź: Wydawnictwo Uniwersyteckie 2005, s. 41-66.

ZNACZENIE ZJAWISKA KORUPCJI DLA BEZPIECZEŃSTWA PAŃSTW UPADŁYCH

Streszczenie

Artykuł przedstawia problematykę wpływu zjawiska korupcji na bezpieczeństwo państw upadłych. Mimo wielu problemów natury wewnętrznej, wojen domowych i bezprawia w przypadku tych państw korupcja stanowi czynnik dodatkowo osłabiający i destabilizujący funkcjonowanie państwowości.

Szczególnie niebezpiecznym zjawiskiem towarzyszącym korupcji jest rozwój przestępczości zorganizowanej, połączony z praniem brudnych pieniędzy, handlem bronią, handlem ludźmi, narkotykami i włączaniem w to organizacji terrorystycznych oraz radykalnych bojówek paramilitarnych.

Proceder korupcyjny w przypadku omawianych państw w znacznym stopniu jest powodem tego, że kraje te przez wiele lat są w stanie permanentnego i ciągle pogłębiającego się kryzysu wewnętrznego. O ile przed atakami terrorystycznymi z 11 IX 2001 r. państwa upadłe postrzegano jako problem humanitarny i czynnik destabilizujący typu regionalnego, o tyle po tej dacie

wszystkie nadmienione uwarunkowania nabrały charakteru globalnego i wpisały się w problematykę globalnych strategii bezpieczeństwa.

Artykuł jedynie sygnalizuje zjawisko, ma charakter przyczynkarski i może inspirować do rozwijania dalszych badań w tej dziedzinie.

Słowa kluczowe: państwa upadłe; korupcja; konflikty wewnętrzne; bezpieczeństwo.

MEANING OF THE OCCURRENCE OF THE CORRUPTION FOR THE SAFETY OF FALLEN STATES

S u m m a r y

The article is showing issues of the influence of the phenomenon of the corruption on the safety of states fallen. In spite of many problems of the internal nature, civil wars and the anarchy in the case the corruption constitutes these states factor additionally weakening and destabilizing functioning statehoods.

Peculiarly a development of crime is a dangerous adjunct of the corruption organized, connected with money laundering, arms trade, trade with people, drugs and including the organization of terrorist and radical hit squads into it paramilitary.

The corruption practice in case of discussed states to a considerable degree is a reason of the fact that these countries for many years are in the state of the permanent and still deepening crisis internal. Provided before terrorist attacks from 11 September 2001 of the state fallen they perceived as the humanitarian problem and the destabilizing factor of the regional type, after it is these assaults all discussed conditioning gained global character and became part of issues of global safety strategies.

Article only he is indicating the phenomenon, has contributory character and can inspire to of developing further research in this field.

Key words: fallen states; corruption; infightings; safety.